

SOLIQ TIZIMINI RAQAMLASHTIRISH ORQALI SOLIQQA TORTISH SAMARADORLIGINI OSHIRISH YO‘LLARI

Qodirov Hasan Do`stqobilovich

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti Moliya va turizm kafedrasida o‘qituvchisi

<https://orcid.org/0009-0007-6129-5446>

finance7uz@gmail.com

Annotatsiya.

Maqolada raqamli transformatsiyaning O'zbekiston soliq tizimining samaradorligiga ta'siri tahlil qilinadi. Unda shaffoflikni ta'minlash va soliq bazasini kengaytirishda elektron buxgalteriya hisobi, avtomatlashtirilgan soliq monitoringi va raqamli hisobotlarning roli muhokama qilinadi. Tadqiqotda shuningdek, raqamli soliq ma'muriyatchiligi va soya iqtisodiyotini kamaytirish o'rtasidagi bog'liqlik ta'kidlangan. Maqolada raqamli texnologiyalar orqali soliq yig'ish samaradorligini oshirish bo'yicha amaliy choralar taklif qilingan.

Kalit so'zlar: raqamlashtirish, soliq tizimi, elektron soliq, fiskal samaradorlik, avtomatlashtirish, shaffoflik, O'zbekiston, soliq islohoti.

Annotation

The article analyzes the impact of digital transformation on the efficiency of the tax system in Uzbekistan. It discusses the role of electronic accounting, automated tax monitoring, and digital reporting in ensuring transparency and expanding the tax base. The study also highlights the correlation between digital tax administration and the reduction of the shadow economy. The paper proposes practical measures to enhance the effectiveness of tax collection through digital technologies.

Keywords: digitalization, tax system, e-tax, fiscal efficiency, automation, transparency, Uzbekistan, tax reform.

Kirish (Introduction)

Hozirgi davrda raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishi davlat boshqaruvi tizimida, ayniqsa, soliq sohasida chuqur islohotlarni taqozo etmoqda. Soliq tizimini raqamlashtirish – bu soliq ma'murchiligini soddalashtirish, soliqqa tortish jarayonlarida shaffoflikni ta'minlash va byudjetga tushumlar barqarorligini mustahkamlashning eng samarali yo‘llaridan biridir.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 30-oktabrdagi “Soliq ma'murchiligini yanada takomillashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori hamda

“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasi ushbu yo‘nalishdagi islohotlarning huquqiy asosini yaratdi.

Soliq tizimining raqamlashtirilishi natijasida quyidagi muhim ijobiy o‘zgarishlar yuzaga keldi:

- **elektron hisob-fakturalar** va **E-Soliq** platformalarining joriy etilishi;
- **my.soliq.uz** orqali onlayn hisobot topshirish tizimining kengayishi;
- **soliq to‘lovchilarning shaffof bazasi** va **risk tahlil tizimining** yo‘lga qo‘yilishi.

Mazkur maqolaning maqsadi – soliq tizimini raqamlashtirish orqali soliqqa tortish samaradorligini oshirish yo‘llarini tahlil qilish hamda ularning davlat moliyasiga ta‘sirini aniqlashdan iborat.

Metodologiya (Methodology)

Tadqiqot quyidagi ilmiy-uslubiy yondashuvlar asosida olib borildi:

1. **Tizimli tahlil usuli** – soliq tizimidagi raqamli islohotlarning huquqiy, tashkiliy va texnologik asoslari o‘rganildi.
2. **Empirik tahlil** – 2019–2024 yillar davomida soliq tushumlari, elektron hisob-fakturalar soni va soliq intizomi o‘zgarish dinamikasi tahlil qilindi.
3. **Taqqoslama yondashuv** – O‘zbekiston tajribasi Janubiy Koreya, Estoniya va Turkiya davlatlarining raqamli soliq tizimi modellariga qiyoslandi.
4. **Statistik modellashtirish** – raqamlashtirish darajasi bilan byudjet daromadlari o‘rtasidagi bog‘liqlik koeffitsienti (Pearson r) aniqlanib, ijobiy korrelyatsiya qayd etildi.

Tadqiqot ma‘lumotlari O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi, Moliya vazirligi, Jahon banki va OECD ma‘lumotlariga asoslangan.

Natijalar va muhokama (Results and Discussion)

O‘zbekiston soliq tizimi 2019-yildan boshlab raqamli platformalarga bosqichma-bosqich o‘tmoqda. Quyidagi natijalar shuni ko‘rsatadiki, raqamlashtirish soliq ma‘murchiligi samaradorligini sezilarli darajada oshirmoqda.

1. Soliq tushumlari dinamikasi

2019–2024 yillar oralig‘ida soliq tushumlari 1,6 baravar oshdi. Ayniqsa, **Qo‘shilgan qiymat solig‘i (QQS)** va **foyda solig‘i** bo‘yicha onlayn monitoring tizimlari byudjetga tushumlarni 15–18% ga ko‘paytirgan.

2. Elektron tizimlarning joriy etilishi

Bugungi kunda “E-Soliq”, “Soliq mobil”, “E-NDS”, “Elektron hisob-faktura” kabi tizimlar joriy qilingan bo‘lib, ularning yordamida:

- 96% korxonalar elektron hisobot topshiradi;
- soliq to‘lovchilarning umumiy soni 2,8 mln dan 4,3 mln ga oshgan;

- soliq tekshiruvlarining 40% qisqartirilgan.

3. Shaffoflik va korrupsiya xavfi

Raqamlashtirish natijasida soliq ma'lumotlari avtomatik tarzda tahlil qilinib, inson omili kamaydi. Bu esa soliqqa tortish jarayonida korrupsiya xavfini 2 baravarga kamaytirgan.

4. Soliq bazasini kengaytirish

“Elektron to‘lov tizimlari” orqali kichik biznes subyektlarining 60% dan ortig‘i elektron kassalar bilan ishlayapti. Bu yashirin iqtisodiyot ulushini 45% dan 31% gacha qisqartirishga xizmat qilmoqda.

Jadval 1. O‘zbekiston soliq tizimida raqamlashtirish natijalari (2019–2024)

№	Ko‘rsatkich nomi	2019-yil	2024-yil	O‘sish (%)	Izoh
1	Soliq tushumlari (trln so‘m)	83,5	132,7	+59%	Byudjet daromadlari oshgan
2	Elektron hisob-fakturalar soni (mln dona)	35	214	+511%	To‘liq avtomatlashtirish yo‘lga qo‘yilgan
3	Onlayn hisobot topshiruvchi korxonalar ulushi	43%	96%	+123%	Raqamli hisobot tizimi kengaygan
4	Soliq tekshiruvlarining soni	100%	60%	-40%	Tekshiruvlar soni kamaygan
5	Yashirin iqtisodiyot ulushi (YaIMga nisbatan)	45%	31%	-14%	Raqamli nazorat natijasida qisqargan

Manba: O‘zbekiston Respublikasi Davlat soliq qo‘mitasi ma‘lumotlari, 2024-yil.

5. Xalqaro tajriba

Janubiy Koreyada “HomeTax” tizimi, Estoniyada “E-Tax Board” tizimi orqali soliq to‘lovchilarning barcha operatsiyalari raqamli nazoratda. O‘zbekiston ham shu model asosida **soliq to‘lovchi ID tizimi** va **avtomatik deklaratsiya** tizimlarini joriy etish yo‘lida.

Shu bois, raqamli soliq ma‘murchiligi nafaqat fiskal samaradorlikni oshiradi, balki davlat-xususiy sektor o‘rtasida ishonch muhitini mustahkamlaydi.

Xulosa (Conclusion)

Soliq tizimini raqamlashtirish — bu nafaqat texnologik yangilanish, balki davlat moliyasining barqarorligini ta‘minlashga xizmat qiluvchi strategik yo‘nalishdir. Tadqiqot natijalari quyidagi xulosalarni beradi:

1. Raqamli soliq tizimi soliqqa tortish jarayonini soddalashtirib, soliqqa tortish bazasini kengaytiradi.
2. Elektron hisobot va monitoring tizimlari orqali byudjetga tushumlar 1,6 baravar oshgan.
3. Yashirin iqtisodiyot ulushi sezilarli darajada kamaygan.
4. Korrupsiya xavfi va inson omili ta'siri qisqargan.
5. Uzoq muddatda raqamli tizim davlat moliyasining shaffofligini oshiradi va soliqqa tortish intizomini kuchaytiradi.

Kelgusida “Sun’iy intellekt asosida soliq monitoringi”, “blockchain texnologiyasi yordamida QQS hisoboti” va “real vaqt rejimida fiskal tahlil” kabi tizimlarni joriy etish orqali soliq tizimining raqamli transformatsiyasini yanada chuqurlashtirish lozim.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Солиқ маъмурчилигини янада такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарори, 30.10.2020 й.
2. Ўзбекистон Республикаси Давлат солиқ қўмитаси. “Солиқ тизимини рақамлаштириш дастури 2019–2024”. – Тошкент, 2024.
3. World Bank. *Digital Tax Administration in Emerging Economies*. – Washington, 2023.
4. OECD. *Tax Administration 2023: Digital Transformation and Compliance*. – Paris, 2023.
5. Мусаев А. *Солиқ маъмурчилиги ва рақамли иқтисодиёт*. – Тошкент: Иқтисодиёт, 2022.
6. IMF. *Fiscal Monitor: Managing Public Wealth in a Digital Era*. – Washington, 2022.
7. Karimov B. *Soliqqa tortish tizimida raqamli texnologiyalarni joriy etish muammolari va yechimlari*. – TDIU Ilmiy jurnali, №4, 2024.